

Nog eens: de Kleine Rietgans

Door T. Lebret

Het stuk over de Kleine Rietgans in 'Het Vogeljaar' 1973, nr. 5: 473-476 heeft nogal wat pennen in beweging gebracht. Het is helaas niet mogelijk op alle reacties in te gaan. Het lijkt niet overbodig er op te wijzen, dat er drie totaal verschillende categorieën in het geding zijn:

- een juridisch gegeven
- een biologisch probleem
- een beheerskwesitie

Bij het eerste gaat het om de vraag hoe je een bepaalde wettekst, die er nu eenmaal is, moet interpreteren. De tweede vraag is die van 'ondersoort of geen ondersoort'. De beheersvraag wordt primair op het nemen van verantwoordelijkheid gebaseerd.

1. Bij de vraag wat een wettekst inhoudt, wordt uitgegaan van het beginsel: 'Ieder wordt geacht de wet te kennen'. Dat is een onmisbare rechtsregel en ik neem aan, dat deze hier buiten discussie staat. Dat brengt mee, dat iedereen een duidelijke wettekst voor zich moet krijgen. De huidige tekst voldoet niet aan deze eis van duidelijkheid, als hij leidt tot discussie over de vraag of de Kleine Rietgans een apart soort is of een ondersoort van de Rietgans. Dat is een probleem op het gebied van de biologie en de burger, die de inhoud van een wettelijke regeling wil weten, behoeft zich niet te verdiepen in academische kwesties. Dat is zeker het geval als de minister, die de wettelijke regeling moet maken, eenvoudig door het gebruik van het woordje 'Kleine' alle twijfels en discussies kan voorkomen. Gebeurt dit niet, noemt de minister de Kleine Rietganzen niet als vogel waarop hij de jacht opent, dan is die jacht ook niet geopend. Dat is een regel van de tegenwoordig alom gevraagde duidelijkheid. De burger behoort niet te worden geconfronteerd met een of andere wetenschappelijke problematiek. Zeker niet als dat dan ook nog verhuuld is, 'ingebouwd' zo men wil. Reeds om deze reden is de jacht op Kleine Rietganzen niet geopend.

In het westen afgeschermd door het gebergte Kerlingarfjöll (achtergrond), in het noorden door de gletcher Hofsjökull (rechts) en in het zuiden en oosten door de gletcherrievier de Thjórsá is de oase (midden). Nog één van de meest ontoegankelijke gebieden van IJsland. Thjórsárver, 29 juni 1974

Foto: Martin Lok

2. 'Voor de liefhebbers' is het natuurlijk wel aardig om iets te vernemen over de stand van de strijd om 's keizers baard. Ondersoort of géén ondersoort. Welnu, hierover bestaat geen eenstemmigheid. 'Vóór ondersoort' zijn de volgende geleerden: Ch. Vaurie (Londen), G. P. Dementiev (Moskou), L. Portenko (Leningrad), American Ornithologists' Union Checklist en de lijst van de British Ornithologists' Union. In het andere kamp, dus voor 'aparte soort' vinden wij: Peters Checklist of birds of the world (Harvard, U.S.A.), U. N. Glutz von Blotzheim (Handbuch der Vögel Mitteleuropas), Sir Peter Scott (Wildfowl Trust) en onze landgenoot mr. J. Kist. Duizelt het u al? Zet u dan schrap, want we beginnen pas. Vóór dat het stukje in het oktobernummer (1973) van 'Het Vogeljaar' verscheen, was namelijk door schrijver de mening gevraagd van onze nationale deskundige bij uitstek, prof. K. H. Voous. Diens antwoord (d.d. 30 maart 1973) geeft namelijk een nieuw perspectief, dat de zaak uittilt boven het welles-nietes. Hij schrijft: '... het is alleen maar een nomenclatorische zaak, want iedereen is er van overtuigd dat de Kleine Rietgans een insulaire vorm is van de palaearctische wijd verspreide Rietgans. En of deze vorm nu wel het stadium van soort dan nog het stadium van ondersoort bezit laat zich in de natuur niet bewijzen en het doet er helemaal niet toe hoe of deze populaties nomenclatorisch worden weergegeven'. Prof. Voous zegt voorts '... de gedachte dat men species en subspecies tegenover elkaar kan stellen is foutief'.

In een in februari 1974 verschenen publicatie schrijft prof. Voous (Limosa 46, p. 231), dat de Kleine Rietgans geografisch afgezonderd is en daarom als ondersoort, c.q. afzonderlijke eilandsoort moet worden aangemerkt.

Voor de leek is 'ondersoort c.q. afzonderlijke eilandsoort' misschien duister. In een latere brief (d.d. 8 juni 1974) verwijst prof. Voous 'Vogelbescherming' naar hetgeen hij schreef in de 'List of recent holarctic bird species. Non- Passerines'. (The Ibis 115: 612-638):

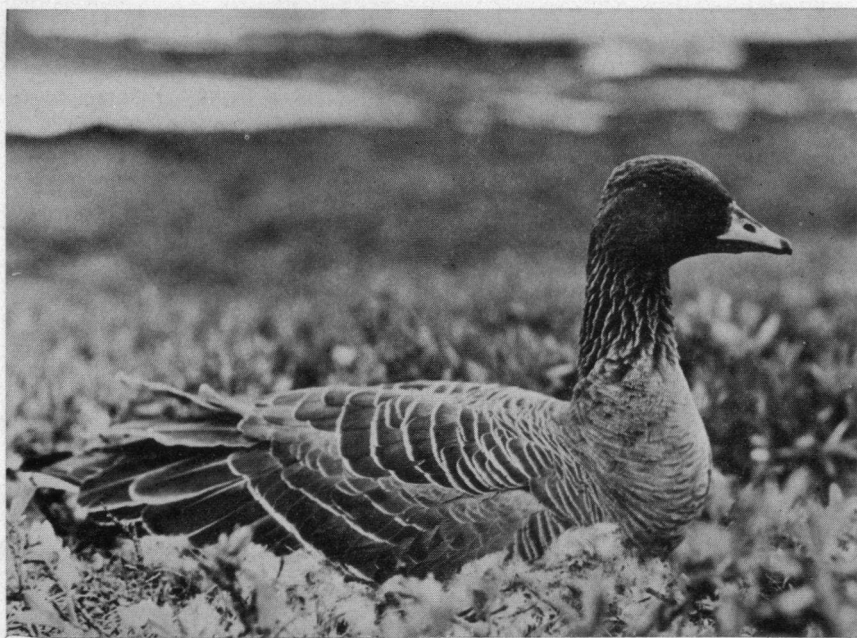
'Anser fabalis (Latham) Bean Goose

'Anser brachyrhynchus Baillon Pink-footed Goose

'Note: sometimes treated as conspecific with A.fabalis (author's preference)'.

Twee elementen vallen hier op:

- (a) sommigen vinden de Kleine Rietgans een ondersoort, anderen blijkbaar niet;
- (b) de keuze is een kwestie van persoonlijke voorkeur en dus een subjectief en

Broedende Kleine Rietgans. Thjórsárver, 30 juni 1974

Foto: Fred van Olphen

In de dalen van de Kerlingarfjöll, de westelijke grens van de kolonie, broeden nog enkele verspreide paren van de Kleine Rietgans. Kerlingarfjöll, 26 juni 1974.

Foto: Fred van Olphen

geen objectief gegeven.

De conclusie kan geen andere zijn dan dat er bij de wetenschaps-beoefenaren geen eenstemmigheid bestaat.

Voor biologen, die geïnteresseerd zijn in dit soort zaken, is dit verrukkelijke kost, maar de burger die de wet moet kunnen kennen, kan er natuurlijk niets mee beginnen. Als de minister al gemeend had, een keuze te moeten maken in deze ondoorzichtige wetenschappelijke nomenclatorische materie, dan had hij dat expliciet moeten zeggen. Het gebruik van het woordje 'kleine' is een kleine moeite.

3. Dan is er nog een bijzonderheid. Als de geleerden het nu eens wél eens waren geweest, dat de Kleine Rietgans een ondersoort van de Rietgans is, wat dan?

Dan was de jacht óók gesloten geweest!

Er is namelijk nog een rechtsregel van belang: de uitvoerder van de wet (i.c. de minister) moet bij de uitvoering daarvan de zelfde systematiek aanhouden, als die welke in de betreffende wet wordt gebruikt. De Jachtwet werkt bij de opsomming van de wildsoorten met **aparte vermelding van ondersoorten**. Zie Zwarte Kraai en Bonte Kraai.

Wil de minister dus de jacht open hebben op een vogel, waarvan hij vindt dat het een ondersoort is, in casu de Kleine Rietgans, dan moet hij die ondersoort apart vermelden. Nu dat is nagelaten, is het rechtsgevolg dat de jacht op de Kleine Rietgans niet is geopend.

4. Het is wellicht nuttig te vermelden, dat de Jachtraad op 28 augustus 1972 de minister heeft geadviseerd de jacht op de Kleine Rietganzen niet meer te openen. Het lijkt van belang, dat jagers en vogelaars hiervan op de hoogte zijn. De minister heeft hiervan willen afwijken om redenen, die hieronder nog aan de orde komen. Zoals al werd uiteengezet, is dit bij de redactie van de regeling van de opening en sluiting niet op de juiste wijze tot uitdrukking gebracht.

5. Welk motief heeft de minister nu gehad om de jacht op de Kleine Rietgans geopend te willen houden. Men vond en vindt, dat de Kleine Rietgans zoveel op de Rietgans lijkt, dat dat tot vergissing gaat leiden, ook bij jagers met een redelijke graad van deskundigheid. Vogelbeschermers zijn geneigd hier tegenin te brengen, dat de Kleine Rietganzen in het veld uitstekend te onderscheiden zijn. Bij mooi weer, goede belichting en in de positie waarin een veld-ornitholoog zijn studie-object bekijkt, is dat natuurlijk ook zo. Maar jagen en veldornitholo-

gisch werk doen is niet helemaal hetzelfde, al zijn er raakvlakken. De manier waarop de jager ganzen op zich af ziet komen is wezenlijk anders, dan die waarop de ornitholoog zijn studieobjecten bekijkt. De jager zal de ganzen op de ochtendtrek afwachten onder dikwijls erg barre omstandigheden. Op donkere dagen, in het eerste morgenlicht, bij harde wind, bij regen, sneeuw of hagel, in een schuilplaats of weggekropen achter een damhek heeft de jager niet de mogelijkheid om het verschil tussen Rietgans en Kleine Rietgans altijd vast te stellen, zodat steeds vergissingen kunnen voor komen. Sommige vogelbeschermers zullen daartegenover stellen: 'Dan maar niet schieten. Een jager behoort pas te schieten bij zekerheid omtrent de te schieten soort'. In het algemeen is dat naar mijn mening stellig juist, maar ik betwijfel of het hier ook houdbaar is. Het **motief** van de minister om de jacht op de Kleine Rietgans geopend te willen hebben, lijkt daarom geenszins onaanvaardbaar.

6. Een andere zaak is echter of er veel reden is voor de ongerustheid van de minister. Als er een sterke menging van Rietganzen en Kleine Rietganzen zou bestaan, dan natuurlijk wel.

Als de rietganzengebieden en de kleine rietganzengebieden daarentegen volledig gescheiden zouden zijn, dan hoeft de minister zich geen enkele zorg te maken. De vraag is dus: bestaat er een belangrijke mate van overlap tussen de gebieden van Rietganzen en Kleine Rietganzen.

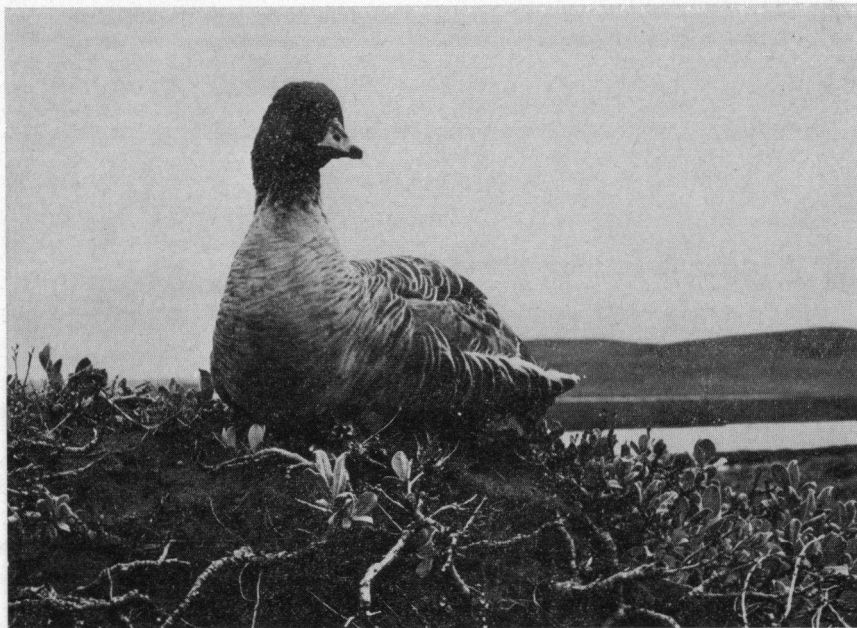
Het antwoord moet luiden als volgt:

In Friesland is er géén overlap. De kans dat er in Friesland een Rietgans tussen de Kleine Rietganzen zit is praktisch nihil. De consequentie hiervan is duidelijk: geen jager kan daar in redelijkheid menen op Rietganzen te jagen.

Hij weet praktisch met zekerheid, dat hij op Kleine Rietganzen schiet. Anders is het elders in Nederland, met name in het Deltagebied. Daar zijn zo nu en dan enkele, soms tientallen, soms zelfs meer dan honderd Kleine Rietganzen tussen de Rietganzen aanwezig. De kans dat een jager daar onbedoeld een Kleine Rietgans zou schieten, is dus niet geheel denkbeeldig, zij het gering.

De ongerustheid van de minister is dus voor Friesland misplaatst, voor het Delta-gebied geldt dat wat minder.

7. Vrijwillig door de jagers ingestelde rustgebieden vormen in Friesland een bijzonderheid, die hier wel eens met ere mag worden vermeld. Het systeem heeft

Kleine Rietgans op de uitkijk. Thjórðarver, 30 juni 1974

Foto: Martin Lok

stellig aantrekkelijke kanten. Nadat het tientallen jaren alleen de vogelbeschermers waren, die tot het instellen van waterwildreservaten overgingen, gaat een aantal jagers vrijwillig iets soortgelijks doen in nauwe samenwerking met de Dienst der Domeinen en met de Directie Faunabeheer. In 'Vanellus' van november 1973 is van deskundige zijde deze zaak belicht en ik vind dit een verheugende ontwikkeling. Maar het is voor ons huidige probleem geen centraal punt: het betreft alle ganzensoorten.

8. Wat is nu de positie van de in Nederland, met name in Friesland overwinterende Kleine Rietganzen in groter verband. Welk deel vormen zij van de wereldbevolking van de soort?

De Kleine Rietganzen broeden in twee duidelijk gescheiden populaties:

a. de IJslands-Groenlandse, die in Gr. Brittannië overwintert en ca. 70.000 ex. telt, en

b. de Spitsbergse, die in Denemarken, NW-Duitsland en Nederland (incl. Vlaanderen) overwintert en ca. 12.000-15.000 ex. telt.

De eerste populatie vormt dus ca. 83-85% van de wereldbevolking, de tweede vormt 15-17%.

Verreweg de belangrijkste broedplaats van de wereldbevolking van de Kleine Rietganzen is de Thjórðarver-vallei op IJsland. Dit is een bedreigd gebied. Als de bedreiging werkelijkheid wordt en de vallei verloren gaat, zal het Spitsbergse-Nederlandse deel van de wereldbevolking van de Kleine Rietganzen niet langer slechts 15-17% vormen, maar relatief veel belangrijker worden. De wenselijkheid om dit tot uitdrukking te brengen door sluiting van de jacht in het voornaamste Nederlandse winterkwartier, lijkt mij evident.

9. De jacht op de Kleine Rietgans is bij de huidige redactie van de openings- en sluitingsregeling gesloten, daarover bestaat geen twijfel. Ook is het voor iedereen thans wel duidelijk, dat dit komt door een onjuiste hantering van het begrip ondersoort. Wat nu?

De zaak is op 18 mei 1974 besproken in het hoofdbestuur van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, waarna een aantal bestuursleden hun mening over de kwestie schriftelijk hebben kenbaar gemaakt. Daarna is op 13 juli 1974 door het dagelijks bestuur een besluit genomen. Aan mij de taak dit besluit aan de lezers van 'Het Vogeljaar' mee te delen.

De conclusie luidt als volgt:

I De onjuiste redactie zou dienen te worden gecorrigeerd door toevoeging van 'kleine rietganzen', waardoor de jacht in Nederland geopend zou zijn.

II De jacht op de Kleine Rietgans zou in de provincie Friesland niet meer geopend moeten zijn.

III Ook de jacht op de Rietganzen zou in deze provincie gesloten dienen te worden.

IV Het Dagelijks Bestuur baseert dit standpunt nadrukkelijk op de Nederlandse verantwoordelijkheid voor de hier overwinterende Spitsbergse Kleine Rietganzen en laat de kwestie Thjórðarver er buiten.

Mijn commentaar kan kort zijn:

Ad I: Accoord.

Ad II en III: a) het standpunt van Vogelbescherming gaat iets verder dan dat van Politiedierenbescherming en van mij, omdat het de gehele provincie omvat en niet alleen het gedeelte binnen de bekende lijn.

b) het standpunt van Vogelbescherming gaat minder ver dan het advies van de Jachtraad van 28.8.1972 aan de minister om in het gehele land de jacht op de Kleine Rietgans te sluiten. Deze afwijking lijkt mijn uiteenzetting sub 6 te honoreren.

Ad IV: Doordat Vogelbescherming de jachtregeling in Nederland losmaakt van een mogelijke toekomstige negatieve factor op IJsland, is de zaak heel simpel. Vogelbescherming baseert zich op de huidige toestand en dan moeten wij inderdaad vaststellen, dat zelfs de maximale schatting van de Spitsbergse populatie van 15.000 Kleine Rietganzen inhoudt, dat deze populatie zéér klein is. De Brandganzen die duidelijk veel talrijker zijn, worden immers ook vanwege de geringe populatie-grootte beschermd. Wel moet worden opgemerkt, dat er voor de bescherming van de Brandganzen nog een extra argument is, namelijk dat deze soort veel meer gespecialiseerd is in zijn voedsel- en terreinkeuze dan de Kleine Rietgans. Laten we echter ook nog even 'mondiaal' denken en hier de vurige wens van ons allemaal — jagers en vogelaars — uitspreken, dat de grote broedplaats in de Thjórðarver-vallei behouden blijft.

Middelburg, 30 juli 1974

● Mr. T. Lebrecht, Populierenlaan 7, Middelburg